

LOVAS CSILLA

Éber Márton tanító és családja Szekszárdon

A bajai Éber festőművész dinasztia neve közismert: idősebb Éber Sándor tanár, festőművész és freskófestő volt, gyermekei közül ketten is – ifjabb Sándor és Anna – szintén festőművésszé váltak. Alkotásaikat és relikviáikat a bajai Éber Emlékház¹ őrzi. Az Éber család ugyanakkor több szállal kötődik Szekszárdhoz és Tolna vármegyéhez is. Az idősebb Éber Sándor apja, Márton, és anyja, Csapó Pápai Anna Mözsön születtek. Márton tanítói oklevelet szerzett, pályafutását Fejér megyében kezdte, ahol több mint tíz évig élt családjával. Ezután visszaköltözött Tolna vármegyébe, Szekszárdon telepedett le. Kezdetben az Augusz család zongoramestereként működött, majd tanítói állást vállalt. Éber Márton és felesége jelentős ingatlanvagyonnal rendelkezett Szekszárdon, 1907 körül egy új házat is építtettek a Fürdőház utcában, ami szoborfülkés homlokzatával ma is jellegzetes épülete a településnek. Az Éber házaspár az 1910-es évek közepéig lakott Szekszárdon, innen Bajára költöztek.

Éber Márton nemcsak pedagógusként volt ismert, hanem a Szegzárdi dalárda karnagyaként is jelentős szerepet játszott a város zenei életében. A hangversenyeken és más ünnepi eseményeken két fia, Géza és Sándor is gyakran zongorázott. A fiúk bár nem itt születtek, de gyermekkoruk nagy részét itt töltötték, ezért gyakran a város szülötteiként emlegették őket.

A cikk az Éber család szekszárdi életét vázolja fel a korabeli sajtó és más források, továbbá az Éber Emlékház gyűjteményében fellelhető tárgyak, dokumentumok és fényképek segítségével. Bemutatja Éber Márton pályáját és tevékenységét a Szegzárdi dalárda élén. Kísérletet tesz Éber Géza katolikus pap és zongoraművész életútjának rekonstrukciójára. Id. Éber Sándor festőművész Szekszárdhoz és Tolna vármegyéhez fűződő kapcsolatának legjelentősebb momentumait összegzi.

ÉBER MÁRTON, A TANÍTÓ ÉS KARMESTER

Éber Mártont 1848. december 6-án keresztelték Mözsön, szülei Éber Márton földműves-szőlősgazda és Müller Anna voltak.² Márton bizonyára már kisgyermekként kitűnt társai közül eszével

¹ Az Éber Emlékház a Türr István Múzeum intézménye. Köszönöm Éber Annának, az Éber Emlékház munkatársának a cikk megírásához nyújtott értékes segítségét.

² Római Katolikus Egyház anyakönyvek, Mözs Hungary, Catholic Church Records, 1636–1895; <https://familysearch.org/ark:/61903/3:1:939J-6P99-19?cc=1743180> (elérés: 2023. 12. 27.)

1. kép. Éber Márton és Csapó Pápay Anna 1870-ben (TIM Éber Emlékház gyűjteménye)

és muzikalitásával, mivel családja taníttatta az elemi iskola után is. Elképzelhető, hogy már ekkor kapott zenei oktatást³ a szomszéd településen, Tolnán, de konkrét adatok ezt nem igazolják. Éber Márton a tanítóképzőt a családi emlékezet szerint, Pécsen végezte,⁴ de a fellelt adatok nem ezt igazolják. Neve az 1863–64-es tanévben a Pécsi Alreáltanoda első osztályos diákjai⁵ között szerepel. Jelest kapott hittanból, magyar és német nyelvből és énekből, viszont a természettudományos tárgyakból csak elégségest produkált. A következő tanévben nem tette le a vizsgáit, és elhagyta az alreáltanodát. Tanulmányait a Kalocsai Érseki Tanítóképzőben folytatta, 1867-ben végezte el a kétéves iskolát.⁶ Itt a zeneoktatásra nagy hangsúlyt fektettek. 1856-tól Láng János karmester volt az intézet zenetanára, és az oktatáshoz több hangszer is rendelkezésére állt. 1861-ben egy új orgonát és egy fiszharmonikát szereztek be a két meglévő zongora mellé.⁷ Láng János az orgonák szakértője⁸ és zeneszerző volt,⁹ aki magas szintű oktatást biztosított az arra fogékony tanítványoknak, így feltehetően Ébernek is.

Éber Márton a tanítóképző elvégzése után a Fejér megyei Ráckeresztúrra került tanítónak, biztos állása lévén 1870-ben megházasodott. Feleségnek a mözsi jegyző lányát, Csapó Pápay Annát (1848–1921) választotta (1. kép). Első gyermekük, aki csecsemő korában elhunyt, Ráckeresztúron született 1871-ben. Itt jött világra következő két fiuk is, 1873-ban Géza és 1878-ban Sándor.

Éber Márton tanító, majd igazgatótanító volt a településen 1879-ig. Ekkor leköszönt állásából¹⁰ és visszaköltözött Tolna vármegyébe, Szekszárdra.

Éber az August család zongoramestere és August Imre (1859–1886) zenetanára¹¹ lett. Ehhez az információhoz egy érdekes történet is kapcsolódik. 1937-ben a kalocsai érsek megvásárolta August Antal (1807–1878) egyik szekszárdi zongoráját,¹² aminek értékét növelte, hogy egykor Liszt Ferenc is játszott rajta, és egy rövid ajánlást és a nevét is belejegyezte a hangszerbe. A zongora korábban Blázsik Ferenc lapszerkesztő feleségének, Steiner Ilonának a hozománya volt. Az asszony édesapja

³ A Tolnán született Emmerth Antal (1835–1903) zongorista, zeneszerző, a debreceni zeneoktatás egyik megalapítója volt. Diákként az 1848–49-es szabadságharc alatt a bezárt pesti piarista gimnáziumból haza kellett térnie, de otthon is folytathatta zenei tanulmányait, „a zseniális, de kicsapongó életű Glück volt a mestere” – írták életrajzában. Glückről további adat nem található, de megnevezése Emmerth életrajzában mutatja, hogy a zenei képzésre a 19. század közepén lehetőség nyílt Tolnán. Ld. Egy ismeretlen nagy emberünk. Zenelap 1903. november 15. (XVII. évf. 26–27. sz.) 4–5.

⁴ Id. Éber Sándor életrajzában szülei rövid életrajzi összefoglalása is helyet kapott. Itt is azt olvashatjuk, hogy Éber Márton Pécsen szerzett tanítói képesítést. BÁNÁTI 1996, 67.

⁵ Értesítvény 1864, 3; Értesítvény 1865, 5.

⁶ PETRÁNYI 1913, 52.

⁷ MÓCSY 1884, 4.

⁸ 1862-ben a Fazekas János orgonaépítő Kiskunmajsára készített hangszeréről készített értékelést. Katholikus Néplap 1862. november 13. (XV. évf. 46. sz.) 381.

⁹ „Láng János, a kalocsai székesegyház zenekar-igazgatója, közelebb igen kitiinteté magát, midőn is egy általa szerzete D-dur misét általános hatással adatott elő.” Hölgyfutár 1863. november 10. (XIV. évf. 57. sz.) 454.

¹⁰ LENCSÉS 1990, 302.

¹¹ LAKATOS 2011, 97–99.

¹² A zongorát ma a Kalocsai-Kecskeméti Főegyházmegye Érseki Kastélyában őrzik.

vásárolta meg,¹³ amikor a Liszt-szobák bútorai elárverezésre kerültek. Amikor Blázsik eladta az érseknek a zongorát, az eredetének igazolására Éber Márton korábbi nyilatkozatát¹⁴ is felhasználta, miszerint a hangszer az Augusz család tulajdona volt, és ő ezen a zongorán tanította Augusz Imrét, sőt hallotta Lisztet játszani rajta. Vay Sándor Pesti Hírlapban megjelent 1909-es cikkében, melynek adatközlője Blázsik Ferenc volt, a következőket olvashatjuk: „*Liszt Ferenc keresztapja volt a korán elhalt báró Augusz Imrének. Egyik tanítója, Éber, a hatvanas évek végén gyakran találkozott a kastélyban a mesterrel. Elragadóan szeretetreméltó embernek festi, s megjegyzi: »legjobban akkor tudott játszani, ha zongorája közel állt az ablakhoz.« Rendkívül szerette a természetet. A virágok illata, madarak dalolása inspirálta lelkét. Ilyenkor nyitva hagyták az ablakot s fél Szegzárd a kastély elé gyűlt. Akárhányszor megtörtént, hogy frenetikusán tapsoltak, éljeneztek. Liszt mindig mosolygott vígan mondta a bárónénak: – Milyen kedvesek a szegzárdiak. És nincs is köztük kritikus.*”¹⁵ Ez a tárca egy szép fikció, mivel tudható, hogy különböző forrásokból, korabeli beszámolókból összeállított történet. Ezen kívül bizonyos, hogy Éber Augusz Imre tanáraként nem hallhatta a mestert, aki utoljára 1876-ban járt Szekszárdon.¹⁶ Éber Liszt második vagy harmadik szekszárdi látogatásakor hallhatta a művészt zongorázni.¹⁷ 1865-ben Liszt és társasága egy hetet töltött Szekszárdon szeptember 2. és 9. között. Éber Márton ekkor tizenhét éves volt, és ősszel kezdte el a kalocsai tanítóképzőben a tanulmányait. A muzikális, zeneértő fiatalember ott lehetett Lisztet ünneplők között, akik hallották a Mestert az Augusz-ház ablakaihoz tolt zongorán Hans Bülowval a *Rákóczi indulót* előadni. Még 1870-ben lehetett alkalma Ébernek Liszt játékát hallani: a művész harmadik szekszárdi látogatásakor, amikor az három és fél hónapot töltött Auguszéknál,¹⁸ július 31-e és november 16-a között. Ekkor Lisztet a Szekszárdi Nőegylet jótékony célú hangversenyén, szeptember 25-én hallhatta zongorázni a szekszárdi közönség. Bár Éber Márton 1870-ben sem Szekszárdon élt, de elképzelhető, hogy hazalátogatva Tolna vármegyébe kapcsolatba került a művészetpártoló és tehetségeket felkaroló Augusszal, és Lisztet is hallhatta, láthatta játszani Auguszék Streicher¹⁹ zongoráján.

Az 1880-as évtizedben csak néhány adat lelhető fel a családról, ami viszont azt mutatja, hogy Éber Márton már korán megkezdte gyermekeinek zenei képzését. 1883-ban a tízéves Géza zongorajátékával bővölte el a Szegzárd-tolnamegyei nőegylet műkedvelői előadásá-

2. kép. Éber Márton és Csapó Pápay Anna és fiaik, Géza és Sándor, 1883
(TIM Éber Emlékház gyűjteménye)

¹³ A vásárlás időpontja nem ismert, de 1905 előtt, Blázsik Ferenc és Steiner Ilona házasságkötése előtt történt. 1894-ben, Augusz Antalné halála után már nem volt lakója az Augusz-háznak. A Szekszárdi Kaszinó vette bérbe az épületet és a bútorokból is vásárolt a kaszinó berendezésére. Elképzelhető, hogy az Augusz-örökösök ekkor árverezték el a fennmaradó berendezési tárgyakat is. A szekszárdi kaszinó közgyűlése. TVM 1894. augusztus 5. (IV. évf. 32. sz.) 4.

¹⁴ Éber Márton nyilatkozatát 1908-ban tette közzéjyő előtt. Ld. LAKATOS 2011, 98.

¹⁵ VAY 1909, 58.

¹⁶ 1876-ban az utolsó, negyedik, látogatáskor Liszt visszavonultan töltötte napjait, csak misére járt reggelente az újvárosi templomba.

¹⁷ Liszt Ferenc egy kisebb társasággal tartózkodott 1865. szeptember 2. és 9-e között Szekszárdon. Ekkor jegyezték be nevüket az Augusz család másik, Beregszászi Lajos magyar mester által készített zongorájába: F. Liszt, Bülow János [sic!], Reményi Ede és Plotényi Nándor és Augusz Antal. A keltezés: Szegzárd 9/9 1865.

¹⁸ Liszt Ferenc 1870. július 31-től november 16-ig tartózkodott Szekszárdon.

¹⁹ Éber Márton a 5074/56. sz. I.B. Stericher vormalse Stericher geb. Stein und Sohn Wien jelzéssel ellátott zongorán tanított. Ld. LAKATOS 2011, 98.

nak közönségét (2. kép).²⁰ Három évvel később a tizenhárom éves fiú az Augusz családnál mutathatta be zenei tehetségét a szekszárdi kisdedővő fennállásának ötvenéves jubileumi ünnepségére érkező Zichy Géza (1849–1924) zongoraművész előtt,²¹ aki viszonzásul saját játékával tüntette ki a fiút.

Éber Márton Augusz Imre 1886. november 6-i halála után feltehetően már nem sokáig volt zongoramester, de nem ismert pontosan, meddig állt a család alkalmazásában. Éber az 1880-as évek végére jelentős ingatlanvagyonra tett szert Szekszárdon: tulajdonosa lett egy szőlőnek az Előhegyen az Augusz-szőlők mellett, és egy tízszobás háznak a Budai utcában (a mai Rákóczi utcában). Az 1889–1900-as lakcímgjegyzékben²² az 1054. számú ház szerepel, mint Éber Márton és Pápay Csapó Anna tulajdona (ma: Rákóczi utca 44.). Ebből arra következtethetünk, hogy Éber jövedelmét ingatlanba fektette, és lakáskiadással egészítette ki fizetését.

Éber Márton 1888 őszétől már az újvárosi katolikus iskolában taníthatott, hiszen 1889-ben részt vett a Szekszárd-központi tanítóegylet tavaszi közgyűlésén.²³ 1890-ben fizetésemelésért folyamodott, évi 500 forintos fizetésének emelését kérte,²⁴ de ezt elutasították. Tanítói besorolásában és a fizetési osztályon belüli előrelépésre 1894-ben kerülhetett sor, amikor a nyugdíjba vonuló kollégája helyére osztálytanítóból tanítói státuszba került: 1894 januártól jövedelme 500 Ft fizetés, 140 Ft failletmény, továbbá 3 hold föld haszonélvezete és 100 Ft lakbér volt.²⁵

1891-ben megpróbálkozott ingatlanjai eladásával: 2665 négyszögöles előhegyi szőlőjét és a tízszobás, négykonyhás házát árulta.²⁶ A későbbi adatokból kitűnik, hogy ekkor sem a szőlőt, sem a házat nem tudta eladni. Az ingatlanok értékesítési szándéka talán összefüggött azzal, hogy idősebb fiuknak, Gézának ekkoriban kellett döntenie, hogy a nagy költséggel járó zenei továbbtanulás és bizonytalanabb megélhetést nyújtó művészi pálya, vagy a stabil egzisztenciát megteremtő papi hivatás felé forduljon. A családi hagyomány szerint a szülők első fiuk korai elvesztése után fogadalmat tettek, hogy a következő fiukat papnak adják,²⁷ így még nehezebb lehetett a választás. Géza az egyházi pálya mellett döntött, és 1892-ben megkezdte tanulmányait a pécsi papi szemináriumban.

1894-ben az újvárosi templom kántora, Koszorú István nyugdíjba vonult, ezért fél évig ideiglenes helyettesként Éber Márton és Nemes Győző felváltva látták el a kántori teendőket. A hívek nagyrészenek tetszését Nemes nyerte el, olyannyira, hogy Éber működését mindenáron akadályozták, többször beszőgelték a karzat ajtaját, hogy ne tudjon az orgonához ülni. Az ellenségeskedés odáig fajult, hogy a karácsonyi ünnepek alatt csak szuronyos rendőri felvigyázás mellett lehetett misét tartani.²⁸ A kántorválasztás napján három-négyszáz ember vette körül az iskolaszék épületét, kiabálva, szitkozódva próbált nyomást gyakorolni az iskolaszékre Nemes Győző megválasztása érdekében. Az állásra négyen aspiráltak: Éber Márton tanító, Éber Sándor, az előbbi fia, Nemes Győző helyettes tanító, és Traiber János mőzsi osztálytanító. Feltehetően a béke és az indulatok lecsillapítása érdekében Éber Márton és Sándor, illetve Nemes is visszavonta pályázatát, így Traiber János mőzsi osztálytanítót választották meg az újvárosi templom kántorának.²⁹ Ez újra felbőszítette a Nemes megválasztását követelő tömeget, és a következő vasárnap is csak csendőri részvétel mellett lehetett misét tartani. A közvéleményt még hónapokig foglalkoztatta a kántorválasztás esete,

²⁰ A „Szekszárd-tolnamegyei nőegylet”. TMK 1883. május 13. (XI. évf. 20. sz.) 3.

²¹ Éber Géza művészi sikerei. TMK 1912. április 7. (V. évf. 14. sz.) 5.

²² MNL TML VI. 181. Szekszárdi Földmérési Igazgatóság iratai (1851–1944), Szekszárd város lakásjegyzéke (vagy házsorszámjegyzéke) 1899–1900.

²³ A „Szekszárd-központi tanítóegylet”. SZV 1889. május 16. (IX. évf. 21. szám) 5.

²⁴ Iskolaszéki ülés. SZV 1890. szeptember 11. (X. évf. 43. sz.) 4.

²⁵ A szekszárdi rk. hitközségi tanács és iskolaszék. TMK 1893. december 10. (XXI. évf. 50. sz.) 5.

²⁶ Hirdetmény. TVM 1891. szeptember 20. (I. évf. 38. szám) 8. „*Alulírott, a br. Augusz-féle előhegyi szőlő mellett fekvő 2665 □ öl nagyságú szőlőmet terméssel vagy a nélkül, esetleg a budai-utcában levő 10 szobából, 4 konyhából, kút, pinczéből és mellék helyiségekből álló házamat is kedvező feltételek mellett szabadkézből eladom. Éber Márton tulajdonos.*”

²⁷ BÁNÁTI 1996, 68.

²⁸ Csendőrok a templomban. PF 1895. január 3. (XXIII. évf. 2. sz.) 3.

²⁹ Az újvárosi kántori állás. TMK 1895. január 6. (XXIII. évf. 1. sz.) 5.

a hívek a püspökhöz is küldöttséget menesztettek, hogy változtassa meg az egyházközség döntését, de nem jártak sikerrel.

A kántorválasztási botrány után az Éber család nagy elégtétele és elismerése volt, amikor 1896 júliusában pappá lett fiuk, Géza a szekszárdi újvárosi templomban tartotta első miséjét (3. kép).³⁰ A szentbeszédet Rézbányai József, a pécsi teológia tanára mondta, a vendégek között Boda Vilmos országgyűlési képviselő és a város előkelő családjai is megjelentek. A mise után a szülők százötven fős ebédet adtak az egybegyűlteknak. A lakomán a köszöntők után a Szegzárdi dalárda énekelt és a város legjobb zongoristái: Komáromi Mariska, dr. Morvay Istvánné Erdődy Sarolta, Éber Géza és Éber Sándor felváltva szórakoztatták a társaságot.

Éber Márton 1896 őszétől a belvárosi katolikus iskola tanítójává nevezték ki.³¹ 1897-ben jelentős társadalmi esemény volt a városban a zsinagóga felavatási ünnepélye, ahol Éber Márton kísérté harmóniumon a Linhardt Ignác kántor által vezényelt gyermekkórust.³² A 1900-as évektől Éber Mártonról már kevesebbszer írnak az újságok, de amikor 1904-ben nyugdíjazták, a sajtó arról is hírt adott, hogy 37 év szolgálat után³³ 1636 korona 10 fillér nyugdíj illette meg.

1905-ben Éber Márton az előhegyi szőlőjének felét próbálta meg értékesíteni,³⁴ a követke-

ző évben pedig újra meghirdette, ekkor már a hozzátartozó tanyával és két pincével.³⁵ Az ingatlan azonban nem talált vevőre. 1906-ban Szekszárd város legnagyobb adófizetői között találjuk a nevét, a hatvannegyedik helyen, 268 koronával (mivel az értelmiséginek a jövedelme duplán számított, ez valójában 134 koronát jelentett). Neve még egyszer felkerül a listára 1908-ban, akkor harminchetedik volt a rangsorban a duplán számított 446, azaz 223 koronával.³⁶

1906-ban Éber Márton a Fürdőház utcában kisebb terület átengedését kérte a várostól, amire házépítés miatt volt szüksége. Kérvényét elutasították,³⁷ de amikor más formában, utcavonal-szabályozási kéreseként nyújtotta be igényét, végül elfogadták. Ekkor már megkezdhetette a Fürdőház utcai emeletes házának építését, ami feltehetően 1907-ben el is készült.³⁸ Az épület az utcafrontól kétszintes, a másik oldal felől a mögötte lévő domboldalba mélyül, így onnan egyszintesnek tűnik. A homlokzaton a földszinti részen hét nyílászáró (két ajtó és öt ablak) látható, az emeletin pedig öt ablak. A középtengelyen, a középső emeleti ablak feletti fölkében, a gyermek Tóbiás és Rafael arkangyal szobra látható.

3. kép. Éber Márton és Csapó Pápay Anna, fiaik, Géza és Sándor, és nevelt lányuk, Kremniczky Ida, 1896
(TIM Éber Emlékház gyűjteménye)

³⁰ Az első szent mise. TMK 1896. július 5. (XIV évf. 27. sz.) 2–3.

³¹ Tanítói állomás. TMK 1896. augusztus 2. (XXIV. évf. 31. sz.) 6.

³² PALÁST 1897, 5.

³³ Nyugdíjazás. TMK 1904. augusztus 4. (XXXII. évf. 31. sz.) 4.

³⁴ Eladó szőlő. TVM 1905. szeptember 17. (XV. évf. 38. sz.) 7.

³⁵ Eladó szőlő. TVM 1906. június 17. (XVI. évf. 25. sz.) 8.

³⁶ CSEKŐ 2002, 126.

³⁷ Városi közgyűlés. TVM 1906. július 22. (XVI. évf. 30. sz.) 2.

³⁸ Pirgi Ferenc tolnai kőművesmester 1907-es számlái megtalálhatók az Éber Emlékház gyűjteményében.

4. kép. Éber Márton által épített ház Szekszárdon, a Fürdőház utca 3. alatt
(fotó: Retkes Tamás)

5. kép. Tóbiás és Rafael arkangyal a Fürdőház utca 3. alatti ház homlokzatán
(fotó: Retkes Tamás)

Az ószövetségi Tóbiás könyvének alapuló jelenet, a gyermeket útján kísérő védőangyal, a tanítás, a tanítói hivatás jelképeként értelmezhető, utalva Éber Márton majdnem negyvenéves tanítói pályájára (4–5. kép). Ez a ház (Fürdőház utca 3.) ma is jellegzetes épülete Szekszárdnak.³⁹

Amikor 1908-ban Éber Géza plébánosi kinevezést kapott a Baranya megyei Fekedre,⁴⁰ szülei hozzáköltöztek, és ismét megpróbálták eladni szekszárdi ingatlanjaikat: a már többször meghirdetett előhegyi szőlőt és a Rákóczi utcában lévő tizenegy (korábban tíz-) szobás házat.⁴¹ Újjonnan épült házukat, ami egy négyszobás, egy háromszobás és egy kétszobás lakásból állt, bérbe szeretnék volna adni. A szőlőt 1909-ben sikerült eladni Föglein Ferenc kisbirtokosnak 7600 koronáért.⁴² A házat ekkor sem tudták értékesíteni.

Éber Mártont és felesége 1910-ben visszaköltözött Szekszárdra, valószínűleg a Fürdőház utcai ház háromszobás földszinti lakásában laktak. A földszinti kétszobás lakást a 17 öl⁴³ hosszú borpincével és az emeleti négyszobás lakást,⁴⁴ szép kilátást és jó levegőt ígérve, kiadásra hirdették meg, azonban nem találtak bérlőket. 1910. szeptember 19-én nagyszabású házavató ünnepséget tartottak, amikor fiuk, Géza felszentelte az otthonukat.⁴⁵ Az eseményen illusztris vendégsereg vett részt: dr. Fent Ferenc apátplébános, dr. Szentkirályi Mihály polgármester, Tihanyi Domokos tanácsos, Kiss Károly táblabíró, Ettenberger Lajos törvényszéki bíró, Szabó Géza hittanár, Kamarás Béla nyugalmazott vasúti főmérnök, Nagy György városi tanácsnok, Nagy Béla és Szalag Sándor tanfelügyelők, dr. Komáromy Gyula városi tisztiorvos, Matzon Béla városi jegyző, Sensel György pénzügyi segédtitkár, Csapó Pápay István mőzsi jegyző, Rácz József rendőrkapitány, Müller József bátaszéki

³⁹ A család az 1960-as évektől próbálta eladni a házat, de az 1980-as évekig a tulajdonukban maradt. Az 1950-es évektől különböző műhelyek működtek benne. 1985-ben nyitott meg az épületben a Piccolo Drink Presszó, melynek felirata ma is látható a homlokzaton. A 2010-es évekig vendéglátóegység működött az épületben, jelenleg nincs használatban.

⁴⁰ A pécsi egyházmegyéből. TMK 1908. április 30. (XXXVI. évf. 18. sz.) 4.

⁴¹ „Eladó ház és szőlő. Szekszárdon a Rákóczi-utcában levő 11 szobából álló, kényelmes lakóház, a hozzátartozó összes mellékhelyiségekkel; továbbá az Előhegyen, a báró Augusz-féle szőlő szomszédságában levő 2666 □-öl jól termő szőlő, préházzal, terméssel együtt, kedvező feltételek mellett, azonnal eladó. Azonkívül a Sédpatak-utcában levő újjonnan épült kényelmes úri lakóházban, egy 4 szoba, konyha s mellékhelyiségekkel, valamint egy 3 szoba és mellékhelyiségekből álló, továbbá egy 2 szobából álló lakások, elköltözés folytán, Szent Mihály napra, kedvező áron, kiadók. Bővebbet Dr. Zsigmond Ferenc ügyvéd urnái és Éber Márton nyug. tanítónál FEKED, u. p. Véménd, Baranya megye.” TVM 1908. július 26. (XVIII. évf. 30. sz.) 9.

⁴² Szőlővétel. TVM 1909. április 4. (XIX. évf. 14. sz.) 5.

⁴³ Kb. 32 méteres.

⁴⁴ Kiadó lakások. TVM 1910. június 30. (XXXVIII. évf. 26. sz.) 6.

⁴⁵ Házszenelési lakoma. TMK 1910. szeptember 22. (XXXVIII. évf. 38. sz.) 3.

építész, Lauschmann Ödön vármegyei iktató, Eisler Manó városi állatorvos, Horváth Ignác tanító és fiai, továbbá az Éber fiúk, a plébános Géza és Sándor bajai tanítóképző-intézeti rajztanár, festőművész. Hivatalos volt gróf Batthyány Tivadar országgyűlési képviselő is, aki azonban csak táviratban küldte el jókívánságait – írta a helyi sajtó.⁴⁶

A következő évben újra kiadó volt a Fürdőház utcai épületben két háromszobás lakás és feltehetően az egyik lakrészből kialakított trafik és szatócsüzlet, ami korlátozott italmérési joggal is rendelkezett.⁴⁷ Éber Márton novemberben a Rákóczi utca 1054-es számú tizenegy szobás, négykonyhás házát újra eladásra hirdette meg,⁴⁸ amit végül 1912-ben Krausz Nándor borkereskedő 13.000 koronáért vásárolt meg.⁴⁹ Éber Márton ugyanebben az évben 4300 koronáért házat vásárolt a László utcában,⁵⁰ feltehetően befektetési céllal, vagy mert ekkor még úgy tervezte, hogy Szekszárdon tölti további nyugdíjas éveit. 1913-ban azonban feleségével úgy döntöttek, hogy kisebbik fiuk közelébe, Bajára költöznek, és ott vettek házat. Idősebb fiukat, Éber Gézát betegsége miatt 1916-ban nyugdíjazták, ekkor ő is Bajára költözött szüleihez, ahol rövidesen meghalt.

Éber Márton és Pápay Csapó Anna 1920-ban Baján ünnepelte aranylakodalmát.⁵¹ A Rókus kápolnába Sándor fiuk és felesége, illetve hét unokájuk kísérte őket. Csapó Pápay Anna a következő évben, Éber Márton 1927-ben, 79 éves korában hunyt el Baján.

ÉBER MÁRTON ÉS A SZEGZÁRDI DALÁRDA

1893-ban újjáalakult a Szegzárdi dalárda.⁵² Az 1894 májusában tartott közgyűlésen Boda Vilmost elnöknek választották, Moudry Hugót és Éber Mártont pedig karmesternek.⁵³ Az újjászervezett dalárda első bemutatkozásán még a fiatal énektanár, Moudry Hugó vezényelt, később azonban Éber Márton vette át a kórus irányítását.⁵⁴ Az év során, a korabeli szokások szerint, a dalárda több jeles személy temetési szertartásán szerepelt, gyászénekekkel kísérte a búcsúztatást. A király születésnapján rendezett istentiszteleten Beethoven *Isten dicsősége* és Zimay László⁵⁵ *Magyar királyhimnusz* című művét adták elő a templomban. Ezekben az alkalmakon Éber Márton vezényelte a kórust. 1894 novemberében, Márton-nap előestéjén a dalárda szerenádott karmesterének. A tagok elismerésül egy ezüstlanttal díszített ébenfa karnagyi pálcát nyújtottak át neki, aminek ezüst díszítményeibe *Éber Márton karmesternek a Szegzárdi dalárda 1894. nov. 10.* feliratot vésték be (6–7. kép).⁵⁶ Decemberben a Széchényi Sándor főispán tízéves jubileumára rendezett ünnepség hálaadó istentiszteletén a dalárda egy dicsőítő egyházi éneket adott elő, zárásul pedig a *Himnusz*t énekelte Éber vezényletével.⁵⁷ A szilveszterre meghirdetett dalestélyen a kórus hét számot adott elő nagy sikerrel. Huber Károly és Ábrányi Kornél szerzeményei mellett Liszt Ferenc *Rajnai bordal* című művét énekeltek a közönség tapsaitól kísérve, ráadásként pedig a *Kossuth-nótával* kedveskedtek a hallgatóságnak.⁵⁸

⁴⁶ Házszenelési lakoma. TMK 1910. szeptember 22. (XXXVIII. évf. 38. sz.) 3.

⁴⁷ Kiadó szatócsüzlet. TMK 1911. január 22. (XXXIX. évf. 4. sz.) 6.

⁴⁸ Rákóczy-utca 1054. számú ház. TMK 1911. november 22. (XXXIX évf. 46. sz.) 7.

⁴⁹ Házbétel. TMK 1912. május 5. (XL. évf. 18. sz.) 3.

⁵⁰ Ingatlanok forgalma. „Éber Márton nyugalmazott tanító 4300 koronáért megvette néhai özv. Kubinyi Imréné László utcai házát.” TMK 1912. március 31. (XL. évf. 13. sz.) 4.

⁵¹ Aranylakodalom. TMU 1920. június 19. (II. évf. 26.) 2.

⁵² Dalegyleteink. TMK 1894. április 29. (XXII. évf. 18. sz.) 1.

⁵³ A szegzárdi dalárda közgyűlése. TMK 1894. május 6. (XXII. évf. 19. sz.) 4.

⁵⁴ AMICUS 1894a, 1–2.

⁵⁵ Zimay László (1833–1900) magyar zeneszerző. Az 1870-es években a Nemezeti Dalkör igazgató karnagya volt. Magyar költők szövegére írott dalait gyakran énekeltek a hazai dalárdák. *Magyar királyhimnusz*át 1893-ban a zeneakadémián mutatták be, gyorsan népszerű lett, az iskolai ünnepségeken engedélyezett dalok közé is bekerült.

⁵⁶ A karmesteri pálcát megőrizte a család, ma az Éber Emlékház gyűjteményében: Éber Emlékház iparművészeti leltár, ltsz.: 84.4.11.; hosszúság: 38 cm; ébenfa, ezüst rátétekkel a végén és közepén.

⁵⁷ AMICUS 1894b, 2–4.

⁵⁸ AMICUS 1895, 1–2.

6. kép. A Szegzárdi dalárda által 1894-ben
Éber Mártonnak adományozott karmesteri pálca
(fotó: Éber Anna)

7. kép. A Szegzárdi dalárda által 1894-ben
Éber Mártonnak adományozott karmesteri
pálca részlete (fotó: Éber Anna)

1895 februárjában Éber vezényletével Tolnán tartottak dalestet, a csónakázó egyesület meghívására.⁵⁹ Áprilisban névnapi szerenádot adtak Simonsits Béla alispánnak.⁶⁰ A tisztújító közgyűlésen Boda Vilmost újra elnökké, Éber Mártont pedig karmesterré választották.⁶¹ Szeptemberben, Kisasszony napján a Polgári körben tartottak dalestélyt. „*Hatalmas rész illeti a kedves estély méltán megérdemelt sikeréből a dalárda buzgó s derék karmesterét, Éber Mártont, ki nevéhez illő éberséggel és fáradságot nem ismerő lankadatlan erővel vezeti a dalárdisták tanításának nehéz munkáját.*” – írta a helyi sajtó.⁶² Novemberben a dalárda tagjai karmesterüknek adtak szerenádot, az est kellemes poharazgatással zárult.⁶³ Az év során újra bekapcsolódott a dalárda munkájába a korábbi korszak sikeres karmestere, Abaffy József,⁶⁴ aki lehangoló személyiségevel társasági körökben mindig nagy tetszést aratott, és a dalárda tagjai is lelkesen fogadták. Az év végén a helyi műkedvelők a Szegzárd Szálló nagytermében dal- és zeneestélyt rendeztek,⁶⁵ melyen szólisták mellett a dalárda vállalta a főszerepet. Felváltva vezényelt Abaffy József és Éber Márton. Két szám zongorakiséretét Éber Sándor negyedéves tanítójelölt adta. A Tolnamegyei Közlöny az estről hosszabb kritikát közöl Előhegy G. álnéven,⁶⁶ a cikk szerzője feltehetően Éber Géza volt. Az énekkar 1896 márciusában a vendégszerelésre Szekszárdra érkezett Jászai Marit (1850–1926) köszöntötte.⁶⁷ Jászai a Szegzárd Szállóban szállt meg, s ablakai a Garay térre néztek. Itt adott szerenádot a kórus, amit a színésznő meghatottan köszönt meg. Májusban a dalárda közgyűlésén újra Éber Mártont választották meg első karmesternek.⁶⁸ Május 27-én Boda Vilmos országgyűlési képviselőt, a dalárda elnökét a tűzoltózenekarral

⁵⁹ A szegzárdi dalárda Tolnán. TMK 1895. február 24. (XXIII. évf. 8. sz.) 5.

⁶⁰ Szerenád. TMK 1895. április 28. (XXIII. évf. 17. sz.) 5.

⁶¹ A szegzárdi dalárda közgyűlése. TMK 1895. május 12. (XXIII. évf. 19. sz.) 5.

⁶² Kisasszony napján dalest. TMK 1895. szeptember 15. (XXIII. évf. 37. sz.) 2.

⁶³ Szerenád. TMK 1895. november 17. (XXIII. évf. 46. sz.) 5.

⁶⁴ Abaffy József (1848–1917) a szekszárdi belvárosi r. kath. iskola tanítója, 1893-tól szekszárdi székhellyel méhészeti vándortanítóként működött. 1898-ban székhelyét Pápára helyezték, oda is költözött. Az 1880-as években a dalárda kedvelt és sikeres karnagya volt.

⁶⁵ Dal- és zene-estély. TMK 1895. december 22. (XXIII. évf. 51. sz.) 6.

⁶⁶ ELŐHEGYI 1896, 1–2.

⁶⁷ Szerenád. TMK 1896. március 22. (XXIV. évf. 12. sz.) 4.

⁶⁸ Szegzárdi dalárda közgyűlése. TMK 1896. május 10. (XXIV. évf. 19. sz.) 4.

együtt zene- és énekszóval köszöntötték névnapján. A kórust Éber Márton vezényelte, és ekkor a dalárda fényképét is átnyújtották az elnöküknek.⁶⁹

Az év során az Országos Dalszövetség által Magyarország ezeréves fennállása alkalmából meghirdetett dalversenyen a huszonhat induló közül a Szegzárdi dalárda Abaffy József tiszteletbeli karmester és Éber Márton karmester vezetésével, Boda Vilmos elnök és Borzsák Endre tiszteletbeli elnök támogatásával elsőrendű kitüntető díszokmányt nyert. A fővárosból hazatérő dalárdistákat nagy ovációval fogadta a tűzoltózenekar, Szekszárd közönsége virágcsokrokkal köszöntötte a megérkezőket. A városháza elé vonultak, ahol szónokok köszöntötték a szép helyezést elérő kórust. Este a kaszinóban bankettet tartottak a dalárda tiszteletére. A Tolnavármegye cikke azonban meg sem említette Éber nevét, csak Abaffy és az elnök sikerének tekintette a versenyen elért eredményt.⁷⁰ A Tolnamegyei Közlönyben Horváth Ignác tanító ezt írta: „Éber Márton karmester a darabok betanításában dicséretes szorgalmat fejtett ki, Abaffy József tiszteletbeli karmester pedig az ő ritka tehetségével megadta a daloknak a preczizitást, a harmóniai tisztaságot és a finom árnyalást.”⁷¹ Ez a kritika Ébert mesterembernek, míg Abaffyt tehetséges művésznek értékeli, így érthető az előbbi sértődöttsége és leköszönése karmesteri tisztéről.⁷²

Éber lemondásának következménye azonban dalárda működésének elhalása volt, mert nem volt, aki rendszeres próbákra összefogja a tagokat. Ezért két év múlva, amikor a gimnázium és a Garay-szobor felavatási ünnepére készült a település, megint ujjaszervezték a dalárdát. Ismét a szorgalmáról ismert Éber Mártont kérték fel karnagynak.⁷³ Az ünnepi fellépések mellett a tagok elhatározzák, hogy a kórus az aradi dalünnepen is részt fog venni. A májusban tartott tisztújító közgyűlésen újból Abaffy Józsefet választották főkarnagynak, Éber Márton és Linhardt Ignác pedig karmesteri felkérést kapott.⁷⁴ A szoboravatási ünnepen a *Himnusz*t és a *Szózatot* énekelték.⁷⁵ Az év során gyászdalt énekelték néhány temetésen, és az elnöküket névnapján népdalokkal köszöntötték. Éber Márton a következő egy-két évben még tagja maradt a dalárdának, de már nem kapott karmesteri felkérést, és a dalárda működése újra elhalt.

ÉBER GÉZA, A ZONGORAMŰVÉSZ PLÉBÁNOS

Éber Géza muzikalitását édesapja már kisgyermekkorában felfedezte, és korán megtanította zongorázni. A fiú tizenhárom éves korában már játszhatott Zichy Géza zongoraművész előtt,⁷⁶ aki a tehetséges gyermeket magával akarta vinni, hogy a zenei képzését biztosítsa. A szülei azonban fogadalmat tettek, hogy gyermeküket papnak adják, így tanulmányait is ebbe az irányba terelték. A 1887 ősztől a ciszterci rend pécsi gimnáziumába írárták be,⁷⁷ az 1889/90-es tanévtől pedig már papnövendékként folytatta tanulmányait.⁷⁸ 1892-ben sikeres érettségi vizsgája után felvették a papi szemináriumba. Itt sem szakadt el a zenétől és minden lehetséges alkalommal igyekezett tehetségét megmutatni. 1893-ban elsőéves hallgatóként sikert aratott zongorajátékával egy iskolai egyházi ünnepélyen.⁷⁹ A király születésnapján pedig a szekszárdi belvárosi templomban tartott ünnepélyes istentiszteleten az ő vezetésével a külön erre a célra alakult férfikar a bonyhádi születésű Hoffer

⁶⁹ Ováció. TMK 1896. május 31. (XXIV. évf. 22. sz.) 3.

⁷⁰ A szegzárdi dalárda diadala. TVM 1896. augusztus 23. (VI. évf. 34. sz.) 3.

⁷¹ AMICUS 1896, 1.

⁷² Leköszönés. TMK 1896. szeptember 6. (XXIV. évf. 36. sz.) 4.

⁷³ A szegzárdi dalárda. TMK 1898. január 16. (XXVI. évf. 3. sz.) 3.

⁷⁴ A szegzárdi dalárda. TMK 1898. május 15. (XXVI. évf. 20. sz.) 4.

⁷⁵ A szegzárdi Garay-szobor leleplezés ünnepségeinek sorrendje. TMK 1898. május 22. (XXVI. évf. 210. sz.) 1.

⁷⁶ Éber Géza művészi sikerei. TMK 1912. április 7. (XL. évf. 14. sz.) 5.

⁷⁷ Az elemi iskolát és a polgári iskola négy osztályát Szekszárdon végezte, majd 1887/88-as tanévtől a pécsi gimnáziumban tanult. Ebben a tanévben jegyei közepesek. A következő tanévben érdemjegyei már jeles és jó rendűek. Ld. Jelentés 1888, 92; Jelentés 1889, 77.

⁷⁸ Értesítő 1890, 60.

⁷⁹ Ünnepély a pécsi szemináriumban. TMK 1893. márc 5. (XXI. évf. 10. sz.) 6.

Károly⁸⁰ *Királyhimnuszát* énekelte el.⁸¹ Összel Szepesy Ignác pécsi püspök szoborleleplezési ünnepén Haydn *D-dúr szonátáját* adta elő.⁸²

1896. június elején a pécsi székesegyházban szentelték a pappá,⁸³ az első miséjét a szekszárdi újjvárosi templomban tartotta. A kurdi plébánián kezdte meg segédlelkéshi szolgálatát.⁸⁴ Két év múlva, 1898-ban azonban politikai botrányba keveredett. Az Országos Hírlap, a szabadelvű párt lapja a kurdi aratókról tudósított, akik felmondták a szerződésüket a nagybérlelővel.⁸⁵ Az újság eltorzítva, az „Érett” Gézaként megnevezett káplánt a felmondás megszövegezésével, izgatással és a szocializmus tanainak terjesztésével vádolta meg. A hírt átvette a Pécsi Figyelő, mely arról is beszámolt, hogy „Érett” tagadta a vádakát, csak a kérvény lejegyzését ismerte el, ezért a pécsi püspök azonnal magához kérette.⁸⁶ Az Alkotmány című napilap cáfolta a hírt, nevetségesnek találta, hogy egy katolikus papot a szocializmus tanainak terjesztésével vádoltak meg.⁸⁷ Éber Géza egy hét múlva nyilatkozatot tett közzé, melyben elismerte, hogy a háromszáz felizgatott és elhagyatott munkás kérésének morális kényszere által vezérelve beavatkozott az ügybe, de határozottan tagadta, hogy lázadást szított volna. *„Céloamat elértem: népünk nyugodt, rosszindulattal senki iránt sem viseltetik, fegyveres beavatkozásra épen nem volt szükség, törvénysértést nem követtek el.”*⁸⁸ – ami az 1897-es évi aratósztrájkokat és zavargásokat tekintve nagy szó volt.

Éber Gézát feltehetően nagyon megviselték a történetek, és az ügy nem maradt következmények nélkül, pályája is megbicsaklott. Három és fél keserves év várt rá, amikor egyházi segélyre és szülei támogatásra szorult. 1898 augusztusában a püspök Ébert megromlott egészségére hivatkozva szabadságra küldte. Gyógykezelésre Kelet-Stájerországba, a főleg légzőszervei megbetegedésekre javallott, ásványvizekről híres Gleichenbergbe utazott.⁸⁹ Az üdülőhelyen is megcsillogtathatta zongoratudását, amikor 1898. szeptember 7-én a gyógykezelésen lévő amatőr zenész vendégek koncertet adtak a kúraszálonban. Éber három darabot Chopin *Fantaisie-Improptujét*, Benjamin Godard (1849–1895) *B-dúr mazurkáját* és Liszt *Magyar rapszodiáját* játszott. A belépés ingyenes volt, de adományokat elfogadtak egy *„zilált anyagi körülmények között lévő gyógyvendég részére”* – írta a plakát.⁹⁰ Ez a vendég lehetett maga Éber Géza is, hiszen az egyházmegyei segélyét csak a következő év tavaszán kapta meg,⁹¹ a fürdőhelyről pedig valószínűleg már 1898 telén haza kellett térnie.

1899 szeptemberében részt vett a Pécsen megrendezett egyházzenei kongresszuson.⁹² A státusza nem változott, ideiglenesen nyugalmazott segédlelkész maradt, az 1900-as évre 200 korona se-

⁸⁰ Hoffer Károly (1843–1921) egyházi karnagy és zeneszerző. Bonyhádön született. Kántortanítói oklevelet 1862-be Pécsen szerzett. A Pécsi dalárda tagja és 1863-tól székesegyház kórusának éneke, majd karnagyja volt. 1889–1908 között a pécsi városi zeneiskola igazgatója volt. 1890-től a Pécsi Dalárda első karnagyja. Az egyik népszerű zeneműve a *Királyhimnusz*, amit 1891-ben az uralkodó pécsi látogatása alkalmából írt.

⁸¹ A király születésnapja. TMK 1893. augusztus 20. (XXI. évf. 34. sz.) 4.

⁸² Szepesy-ünnepély. TMK 1893. november 12. (XXI. évf. 46. sz.) 4.

⁸³ Papszentelés TMK 1896. június 14. (XXIV. évf. 24. sz.) 4.

⁸⁴ A pécsi egyházmegyéből. TVM 1896. június 21. (VI. évf. 25. sz.) 4.

⁸⁵ „A káplán izgatásai. Kurdon (Tolna-megye) 300 arató fölmonda a szerződést Döry József nagybérlelőnek. Oly követeléseket támasztottak az urasággal szemben; melyeket ez teljesíteni nem volt hajlandó. Mint mondják, a kurdi római katolikus káplán maga bujtogatta fel a földműveseket, hogy eddigi uraságuknak mondják fel a szolgálatot. Pedig Döry József egyike a legkonciliánsabb bérlelőknek. Mult pénteken volt ezen ügyben (csendőrrasszisztencia mellett) a vizsgálat Kurdon a község házában. Döry József nem volt ott, de még nem is képviseltette magát, mert ő egyáltalán nem kívánt senkire pressziót gyakorolni. A vizsgálat kiderítette, hogy Érett Géza káplán erősen terjesztette hívei közt a szocializmus tanait, sőt a bérlelőhöz beadott nyilatkozatukat is ő szövegezte és írta.” Országos Hírlap 1898. március 30. (II. évf. 89. sz.) 6–7.

⁸⁶ Aratók sztrájkja. PF 1898. március 30. (XXVI. évf. 72. sz.) 3.

⁸⁷ A káplán izgatásai. Alkotmány 1898. március 31. (III. évf. 77. sz.) 6.

⁸⁸ Nyilatkozat. PK 1898. április 10. (VI. évf. 41. sz.) 8.

⁸⁹ Ideiglenes felmentés. TMK 1898. augusztus 8. (XXVI. évf. 32. sz.) 5.

⁹⁰ Dilettanten Concert. Mittwoch, den 7. September 1898. A koncert plakátja német nyelvű, néhány soros magyar nyelvű kiegészítéssel. Éber Emlékház gyűjteménye, Éber Géza iratai, szám nélkül.

⁹¹ Éber Géza egy, a szegény és beteges papok megsegítésére tett egyházi alapítványból 100 forintot nyert az 1898. évre. Egyházmegyei hírek. TVM 1899 február 5. (IX. évf. 6. sz.) 5.

⁹² Egyház-zenei kongresszus. PK 1899. szeptember 28. (VII. évf. 107. sz.) 1.

gélyt kapott.⁹³ Májusban ott volt az ünneplők között a Szegzárdi Római Katolikus Olvasókör zászlószentelési ünnepén,⁹⁴ és mint a kör tagja, maga is szöveget vert a zászlórúdba. A következő évben sem változott a helyzete, segélyből élt, amiből nem futotta gyógykezelésre. Nyáron rövid időt egy ismerős karnagynál Keszthelyen töltött. Augusztusban kétségbeesett lépésre szánta el magát, a sajtó útján próbált segítséget kérni. Az Alkotmány című napilapban tették közzé levelét. *„Betegségem tartamára járó szabályszerű segélydíj sokkal csekélyebb, semhogy az idiült gége és idegbajt stb. anyagi gondok nélkül kezeltehettem volna. Anyagi gondok pedig annyira hatottak rám, hogy testi-lelki megrendülésem, megtört-ségem, az akaraterő majdnem elvesztésének egyik fő okául tudom be. Még két kúrára van szükségem, hogy egészségemet tökéletesen helyreállíthassam. De a gyógy-módok annyira költségesek, hogy havi segélydíjból ki nem kerülne azok elviselése”* – írta levelében és ismerőseit, rokonait és barátait kérte, hogy filléreikkel segítsék gyógykezelését.⁹⁵ Az országos sajtóba eljuttatott kérése hónapokkal később, de változást hozott: 1902 januárjában Olasz községbe helyezték segédlelkésznek.⁹⁶

Nyáron részt vett Pécsen a tízéves érettségi találkozóján,⁹⁷ és ez alkalommal a belvárosi templomban a hálaadó istentiszteleten kisebb orgonakoncertet adott: *„(...) valóságos művészettel kezeli ezt a nehéz, de gyönyörű hangszert. Erre az alkalomra improvizált szerzeménye (Kyrie, Sanctus, Benedictus) után Boldogasszony anyánk, Üdvözlégy Krisztusnak (...) régi magyar dalmokat játszott, melyhez az éneket gimnazisták jeles énekkara szolgáltatta. A jeles orgonista, egyúttal okl. kántor és tanító is, befejezésül, a Himnusz akkordjait játszott.”* – írta róla a helyi sajtó.⁹⁸

1903-tól öt évig félévente, évente helyezték át egyik faluból a másikba, Mecseknádasd, Bükkösd, Rácpetre, Egerág, Szebény voltak az állomáshelyei. 1904 októberében egy kisebb csapattal Loretóba, Assisibe és Rómába⁹⁹ zarándokolt. A szent városban X. Pius audienciáján Éber *A dicsőséges Madonna*¹⁰⁰ című saját könyvét ajándékozta az egyházfőnek. A pápa örömmel fogadta az őszinte vallásos érzésű magyar zarándokokat és áldását adta rájuk. 1905-ben a tanítói képesítése megszerzésének tízéves évfordulóján Pécsen találkozott osztálytársaival.¹⁰¹ Felkeresték egykori tanáraikat és csoportképet készítettek magukról (8. kép).¹⁰² 1907 augusztusában Fekedre nevezték ki segédlelkésznek,¹⁰³ majd a következő év tavaszán ugyanoda plébánosi kinevezést kapott.¹⁰⁴ Szülei is odaköltöztek hozzá, és édesapját már ott köszöntötték a hatvanadik születésnapja alkalmából.

8. kép. Éber Géza portréjának kivágata egy 1905-ös csoportképből, amit a tízéves pécsi tanítóképezdei találkozón iskolatársaival készítettek (TIM Éber Emlékház gyűjteménye)

⁹³ Segélyezett lelkészek. TVM 1900. január 7. (X. évf. 1. sz.) 3.

⁹⁴ A „Szegzárdi rk. olvasó-kör” zászlószentelése. TVM 1900. május 13. (X. évf. 19. sz.) 2.

⁹⁵ Beteg káplán kérélmé. Alkotmány 1901. augusztus 15. (VI. évf. 194. sz.) 6.

⁹⁶ Egyházmegyei hír. PK 1902. január 11. (X. évf. 4. sz.) 3.

⁹⁷ Tíz éves találkozó. PK 1902 július 3. (X. évf. 88. sz.) 5.

⁹⁸ Tíz éves találkozó. PK 1902 július 3. (X. évf. 88. sz.) 6.

⁹⁹ Magyar zarándokok X. Pius pápánál. Alkotmány 1904. október 11. (IX. évf. 243. sz.) 8.

¹⁰⁰ ÉBER 1904.

¹⁰¹ Iskolatársak találkozója. TMK 1905. augusztus 24. (XXXIII. évf. 34. sz.) 5.

¹⁰² A család fényképalbumában található egy csoportképből kivágott felvétel Éber Gézáról. Feltehetően ez az 1905-ben, a tízéves találkozón készített fénykép.

¹⁰³ Plébánoshelyettesek. TMK 1907. augusztus 8. (XXXV. évf. 32. sz.) 4.

¹⁰⁴ Plébánosi kinevezés. KÖ 1908. április 25. (IV. évf. 17. sz.) 5.

Éber Géza kapcsolata nem szakadt meg Szekszárddal. 1907-ben Szekszárdon a nőegylet estélyén, ahol a főispán Apponyi Géza és családja is megjelent, a nyitó és a záró részben Éber játszott. Klasszikus darabokat, ráadásként pedig magyar nótákat adott elő: „*Liszt Ferencz Magyar rapszódiját, majd Donizetti-Vallace: Ezred leánya, Fantázia műveinek egyes részeit játszotta zongorán. Igazi bravúros, művészi játéka általános feltűnést keltett. (...) Végül Éber Géza Chopin: Scherzóját játszta, majd magyar ábrándokat adott elő. A közönség szünni nem akaró tapsaira úgy az első számnál, mint itt is megtoldotta előadását egy pár gyönyörű hallgató nótával.*”¹⁰⁵

Ettől kezdve a zongoraművész plébános a nőegyletek, katolikus körök és más szervezetek jótékony célú rendezvényein találta meg a fellépési lehetőséget. Repertoárja döntően Liszt, Chopin, Grieg, Donizetti egy-két művéből és még néhány virtuóz darabból állt, ráadásként, engedve a közönség igényeinek, népdal- vagy magyarnóta-egyvelegeket játszott. Kiemelkedő alkalmakon vagy kimondottan zeneértő közönség előtt Beethoven-műveket adott elő.

1908-ban a bonyhádi katolikus kör felolvasóestélyén zongorázott.¹⁰⁶ 1909-ben a szekszárdi katolikus olvasókör századik felolvasóestjén csillogtatta meg tehetségét a kör fővédnöke, Zichy Gyula gróf püspök jelenlétében. „*Igazi és értékes műélvezetben részesítette a közönséget Éber Géza fekedí plébános, a kitűnő zongoraművész a következő műsorral: Beethoven: Cis-moll Sonata (Mondschein), Edvard*

Grieg: Tavasszal, Papilion, Rákóczi kora. A páratlanul tiszta intonáció, mélyreható értelmező erő és a káprázatos technika lebilincselte a közönséget, mely zajos tapsokkal méltányolta a művészi játékot s minden szám után meleg ovációban részesítette a kiválózongoristát.” – tudósított az estről a sajtó.¹⁰⁷

1910-ben a szekszárdi katolikus kör zeneestélyén az önálló darabjai mellett öccsével, Sándorral játszottak négykezesen.¹⁰⁸ Ebben az évben az Anna-napi búcsún a szekszárdi Remete kápolnánál a szentmise-n a német nyelvű prédikációt Éber Géza mondta.¹⁰⁹

Első és egyetlen budapesti fellépése 1910-ben volt Uhl Ary

9. kép. A Budapesti Katolikus Kör hangversenye. Meghívó és műsor, 1910. november 21. (TIM Éber Emlékház gyűjteménye)

énekművésszel és Amar Licco (1891–1954) hegedűművésszel együtt a Budapesti Katolikus Körben. A műsort Éber Géza zongorajátéka nyitotta meg Liszt- és Chopin-darabokkal, az est zárásául pedig Beethoven és Grieg egy-egy remekművét játszotta (9. kép). A közönség a nagy felkészültséget kívánó Beethoven cisz-moll szonáta harmadik tételének előadását ünnepelte, különösen a zongorista briliáns technikáját és felfogását dicsérte. A kör élő babércsokorral kedveskedett a művésznek. A pécsi és a szekszárdi sajtó *Éber Géza hangversenye Budapesten* címmel lelkesen tudósított a koncert sikeréről.¹¹⁰ A fővárosi

¹⁰⁵ Garay estély. KÖ 1907. november 9. (III. évf. 45. sz.) 4–5.

¹⁰⁶ Felolvasás a bonyhádi kat. körben. TMK 1908. december 24. (XXXVI. évf. 52. sz.) 6.

¹⁰⁷ A kath. kör ünnepe. KÖ 1909. november 20. (V. évf. 47. sz.) 2–3.

¹⁰⁸ Zeneestély. TMK 1910. június 30. (XXXVIII. évf. 26. sz.) 4.

¹⁰⁹ Anna napi búcsú. TMK 1910. július 31. (XXXVIII. évf. 30. sz.) 4.

¹¹⁰ Éber Géza hangversenye Budapesten. TMK 1910. december 4. (XXXVIII. évf. 48. sz.) 4. A Pécsi Közlöny, a Pécsi Napló és a Pécsi

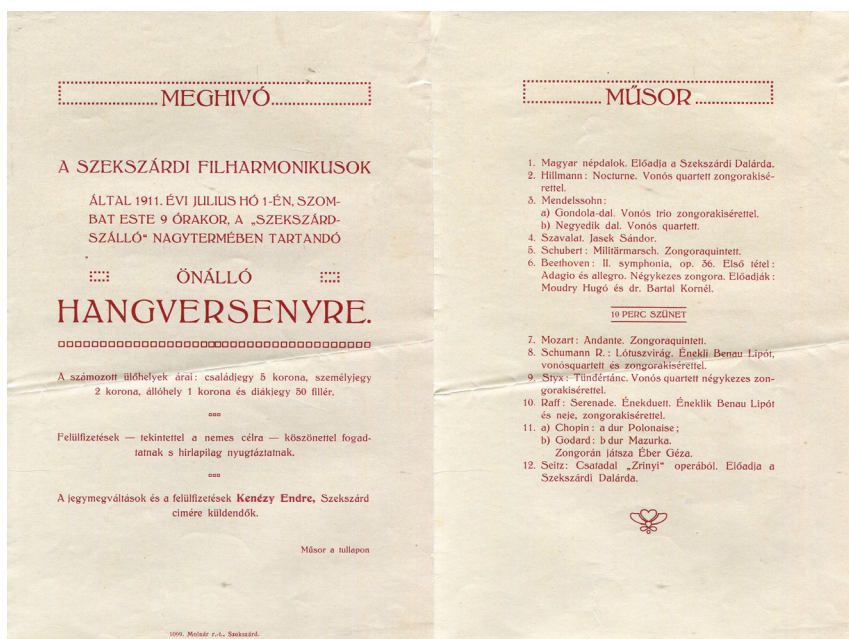
sajtóban azonban csak néhány mondatnyi, rövid hírben foglalkoztak az egész eseménnyel, de kiemelték Éber nagystílusú játékát és a Beethoven-mű előadását.¹¹¹

1911 júniusában a szekszárdi katolikus kör hangversenyén a helyi műkedvelők szavatai, zene- és énekszámai között Éber három ízben is zongorához ült. Az alkalomhoz illően könnyedebb darabokat játszott: Joseph Ascher (1829–1869) *Belépő* című zongoradarabját, majd egy valceregyleget és végül régi magyar nótákat.¹¹² Néhány nappal később a Szekszárdi Filharmonikusok önálló hangversenyén a vájt fülű közönségnek Chopin és Godard műveit játszotta (10. kép).¹¹³

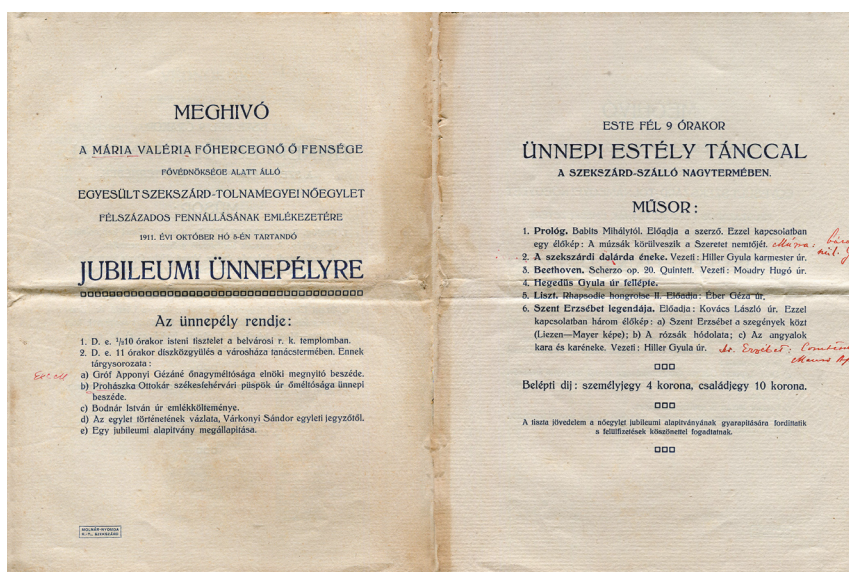
Szintén ebben az évben a bajai dalárda Liszt-ünnepélyén, majd a pécsi Katolikus Kör felolvasóestjén is nagy sikerrel lépett fel.¹¹⁴ „Éber Géza plébános Liszt Ferenc II. Rapszodiáját, majd a Rákóczi-indulót játszotta. Csak elismeréssel, nagy dicsérettel lehet ily nagy technikájú és valódi hű interpretációról szólni.

Művész ember az a zene terén, ki Liszt rhapsodiákat ily precizitással játszik. Feledve mindent, egész egyéniségét beleöntötte játékába, mely néha valóságos vihart idézett elő, majd nyomban követte a finom átmeneti adagió, a lágy crescendó és végezetül mint-ha Griegféle játszadozó hullámjátékot hallottunk volna. Nagy zenei tudású, a szó komoly értelmében vett művész ült a zongoránál.” – írta a pécsi Dunántúl tudósítója.¹¹⁵

1911. október 5-én az Egyesült Szekszárd-Tolnamegyei Nőegylet ötvenéves

10. kép. Szekszárdi Filharmonikusok önálló hangversenye. Meghívó és műsor, 1911. június 1. (TIM Éber Emlékház gyűjteménye)

11. kép. Az Egyesült Szekszárd-Tolnamegyei Nőegylet ötvenéves jubileumi ünnepi estéje. Meghívó, 1911. október 5. (TIM Éber Emlékház gyűjteménye)

Ujlap is szinte teljesen azonos szöveggel tudósított a koncertről.

¹¹¹ Hangverseny a Katolikus körben. Az Újság 1910. november 23. (VIII. évf. 278. sz.) 15.

¹¹² Hangverseny Szekszárdon. DU 1911. június 3. (I. évf. 56. sz.) 4.

¹¹³ KRAMMER 1911, 5.

¹¹⁴ Éber Géza, a művészpár sikerei. TMK 1911. december 3. (XXXIX. évf. 49. sz.) 3.

¹¹⁵ A keresztény feminizmus szervezése. A Katolikus Kör felolvasó estéje. DU 1911. november 28. (I. évf. 198. sz.) 1–2.

jubileumi ünnepi estélyén elsőként Babits Mihály szavalta *Prológ* című versét, ötödik produkcióként Éber Géza Liszt Ferenc nagy hatást kiváltó *II. Magyar rapszódia*-ját adta elő (11. kép).

Éber vágya az volt, hogy önálló zongorahangversenyt adhasson a fővárosban. Feltehetően úgy érezte, hogy ez lenne az áttörés, hogy „zongoraművész plébánosból” – ahogy a vidéki lapok többször nevezték – a magasabb zenei körökben is elismert zongoraművésszé legyen. 1912 januárjában a szekszárdi sajtóban megszéllőztette, hogy egy neves budapesti hangversenyiroda már szerződést kötött vele,¹¹⁶ ez a koncert azonban végül nem valósult meg.

1912-ben azonban kilenc alkalommal szerepelt különböző estélyen és ünnepségen: Baján, aztán Pécsen hatszor, továbbá Mohácson és Bonyhádön.¹¹⁷ Ezeken a fellépéseken is kedvelt darabjait adta elő: Liszt-műveket (a *II. Magyar rapszódia*t és a *Rákóczi-indulót*), vagy Chopin-darabokat (*Scherzo h-mollt* és a *Fantasia-Improptue Cisz-moll*) játszott. Egy-egy alkalommal Ascher- és Godard-műveket vagy Donizetti-operadallamokat adott elő. Jelentősebb és komolyabb ünnepeken Beethoven *A hős halálára* tételt, az *Asz-dúr szonáta* részletét mutatta be.¹¹⁸

Az intenzív koncerttevékenység mellett papi kötelességeiről sem feledkezett el. A többségében német ajkú Fekedre kerülése után nem sokkal katolikus kört alakított, hogy összefogja a híveit. A kör 1910-ben nyolcvan tagot számlált, és az ötvenedik felolvasását tartotta. Ébernek és a csoportnak jelentős szerepe volt a magyarosítási törekvésekben is.¹¹⁹ 1911-ben az igazolt magyarosítás eredményeként Éber kérelmére a vallás- és közoktatásügyi miniszter 3000 korona államsegélyt utaltványozott a fekedei iskola és tanítói lak építésére.¹²⁰ Éber befolyását mutatja az is, hogy a bíróválasztáson a katolikus kör jelöltjét, az ő „jobb kezét”, a néppárti Weisz Jánost választották meg előljárónak. A plébános erőteljes magyarosítási törekvései azonban megosztották a fekedieket. A korábbi bíró támogatói becsületsértő rágalmakat terjesztettek róla, ami miatt perbe szállt ellenük. A bíróság neki adott igazat ebben és egy másik perben is, amiben a párbért, azaz az egyházadó megfizetését kényszerítette ki a nem fizető hívekkel szemben.¹²¹ 1912-ben a paplak felújítását szervezte meg, amihez a pécsi püspök jelentős támogatást adott.¹²² Mire azonban elkészült a plébánia felújítása, a püspök áthelyezte Ébert, amihez feltehetően a helyiakkal elmérgesedett viszony is hozzájárult. A száalkai plébániára kapott kinevezést,¹²³ itt azonnal munkába fogott, felélesztette az elhalóban lévő katolikus kört és népszövetséget, missziós lelkigyakorlatot és ifjúsági együletet szervezett.¹²⁴

1913-ban két jótékony célú fellépése volt, a Pécs-Budai Külvárosi Katolikus Körben és az Egyesült Szekszárd-Tolnamegyei Nőegylet estélyén, repertoárjának megszokott darabjait, Liszt, Chopin, Ascher és Godard zeneműveit játszotta. A szászvári templom felújításának befejezése alkalmából rendezett ünnepélyen a mise előtt Éber Géza játszott az új Angster-orgonán.¹²⁵ A helyi plébános, Szabó Géza¹²⁶ szervezte meg a templom restaurálását, aki a mennyezeti képek megfestését Éber öccsére, Sándorra bízta. Az újrászentelést a pécsi püspök, Zichy Gyula végezte, aki mise után külön megnézte a seccokat a festőművész kíséretében, illetve megnézte az orgonát és meghallgatta Géza

¹¹⁶ Az Éber testvérek művészi sikerei. TMK 1912. január 7. (XL. évf. 1. sz.) 4.

¹¹⁷ 1912. január 13.: Baján a Széchenyi Szövetség estje; 1912. március 29.: a Pécsi Dalárda estélye; 1912. március 23.: a pécsi Budai Külvárosi Katolikus Kör 111. felolvasóestélye; 1912. március 31. Zichy-emlékünnap a Pécsi Katolikus Legényegyletben; 1912. augusztus 28.: hazafias ünnepély, Mohács; 1912. október 6.: a pécsi jogászfűjság október hatodiki gyászünnepélye; 1912. október 17.: a Pécsi Keresztény Szociális Egyesület estje; 1912. december 15.: a Pécsi Róm. Kath. Olvasókör Zichy Nándor gróf emlékünnapélye; 1912. december 15.: a Bonyhádi Róm. Kath. Olvasókör Zichy Nándor-emlékünnapélye.

¹¹⁸ Beethoven Opus 26: Zongoraszonáta No. 12 Asz-dúr „Gyászinduló” 3. tétele.

¹¹⁹ 50-ik felolvasás. PK 1910. január 26. (XVIII. évf. 20. sz.) 3.

¹²⁰ Államsegély. TMK 1911. március 5. (XXXIX. évf. 10. sz.) 4.

¹²¹ Elítélt rágalmozók. TMK 1912. november 24. (XL. évf. 47. sz.) 5.

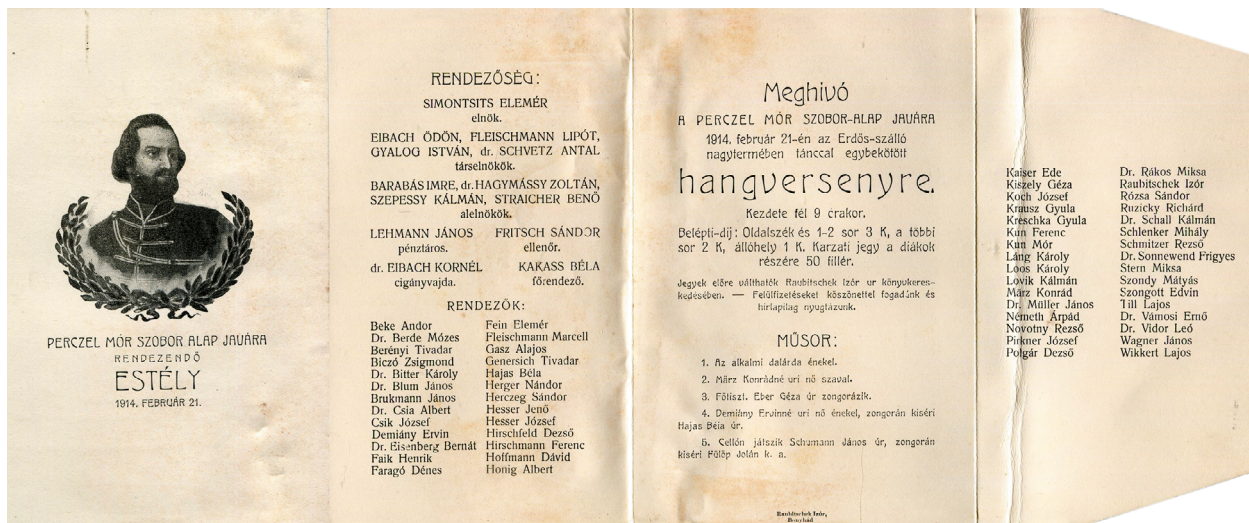
¹²² Új plébániaház. TMK 1912. október 27. (XL. évf. 43. sz.) 3.

¹²³ Plébánosi kinevezés. TMK 1912. október 27. (XL. évf. 43. sz.) 2.

¹²⁴ Felújított kat. kör és népszövetség. DU 1913. január 5. (III. évf. 4. sz.) 5; Ifjúsági egyület Száalkán DU 1913. március 22. (III. évf. 68. sz.) 2.

¹²⁵ Templom ünnepély Szászváron. TMK 1913. szeptember 21. (XLI. évf. 38. sz.) 4.

¹²⁶ Szabó Géza (1873[?]–1920): Éber Géza gimnázium és szemináriumi osztálytársa, 1897–1913 között szekszárdi gimnáziumi hittanár, 1913-tól szászvári plébános.

12. kép. A Perczel Mór-szoboralap javára rendezett estély meghívója, 1914. február 21.
(TIM Éber Emlékház gyűjteménye)

+

Istenben boldogult, felejtethetetlen fiunk, illetve bátyám,

ÉBER GÉZA

szájkai plébános, zongoraművész emlékére.

Született Ráczkeresztúron, 1873. július 11-én, meghalt 1916. május 6-án, Baján, 43 éves korában, áldozópapságának 20-ik évében.

Éber Márton ny. tanító és neje *Csapó Pápay Anna* szülei, *Éber Sándor* tképzői tanár, festő, testvér-öccse.

Mondá Jézus : „Én vagyok a feltámadás és az élet; aki énbenem hiszen, ha meghal is élni fog; és minden, aki él és énbenem hiszen, nem hal meg mindörökké”. (János ev. XI. 25–26.)

Bár elhagylak titeket, akit szerettetek, szívesen veletek maradok. — *Nézzétek* azt az életet, melyet most kezdek és ne azt, melyet bevezetek. (Szent Agoston.)

Istenem, köszönjük, hogy a miénk volt s még az is maradt, mert ki szeretette, szívében tovább él, nem halt meg, csak távol van. (Szent Agoston.)

Ima. Kérünk, Uram, engedd, hogy a Te áldozópap gyermeked, kit e földön szent szolgálatodra hívtál, az örök dicsőség honában az angyalok karával végnélkül dicsóítsa szent nevedet és magasztaljon Téged. Amen.

Adj Uram Örök nyugalmat és az örök világosság fényeskedjék neki. (300. n. b. †, X. Pius.)

Óh Mária, Isten Anyja és anyja az irgalomnak, könyörögi érettünk és az elhunytakért. (100. n. b. †, XIII. Leó, 1913. dec. 15.)

Kérünk, édes Jézus, jöjj a tisztító-tűzben szenvedők segítségére, akiket drága véreddel megváltottál. (300. n. b. †, X. Pius. 1908. szept. 13.)

„Élet” irodalmi nyomda részv.-társ

13. kép. Éber Géza partecédulája Éber Sándor rajzával (TIM Éber Emlékház gyűjteménye)

játékát is. 1914-ben egyetlen jelentősebb fellépése volt, Bonyhádon, a Perczel-szoboralap javára rendezett jótékonysági ünnepen (12. kép).

1915-ben feltehetően már betegeskedett, mert püspöki segílyt kapott a beteg és szűkölködő

papok egyik alapjából.¹²⁷ A következő évben ismét megkapta ezt a 200 koronás támogatást.¹²⁸ Áprilisban mint a hosszabb ideje betegeskedő papok egyike, nyugdíjazást nyert.¹²⁹ Húszéves papi szolgálatát Szálkán fejezte be, innen már súlyos betegen költözött a szüleihez és testvéréhez Bajára, ahol alig egy hónapra rá meghalt. A pécsi és a szekszárdi sajtó minden lapja megemlékezett a május 6-án elhunyt plébános zongoraművészről. A leghosszabb nekrológot a Tolnamegyei Közlöny adta közre, ahol mint Szekszárd szülöttéről emlékeztek meg a fiatalon elhunyt művészelelkű papról.¹³⁰ A család a szokásos gyászjelentés mellett öccse, Sándor rajzával illusztrált partecédulával búcsúzott tőle (13. kép). Éber Gézát 1916. május 8-án helyezték örök nyugalomba a bajai Rókus temetőben. Éber Géza életbiztosítását és örökségét öccsére hagyományozta, továbbá több kisebb jótékonyági adomány mellett a szekszárdi Augusz-árvaház javára 1000 koronás alapítványt tett.¹³¹

Éber Géza a már gyermekként megmutatkozó zenei tehetségét nem tudta teljesen kibontakoztatni, hiszen családi ösztönzésre a biztos egzisztenciát jelentő papi hivatást választotta. Így csak zongoraművész plébános válhatott belőle, ami örökös küzdelmet és meghasonlást okozhatott a lelkében. Fellépési lehetőségei egyházi ünnepélyekre és jótékonyági rendezvényekre korlátozódtak. Briliáns játéka messze kimagaslott a műkedvelő előadók közül, Szekszárd, Pécs, Mohács, Baja és Bonyhád közönsége zongoraművésznek kijáró tisztelettel ünnepelte. Bármennyire is sikeresek voltak ezek a koncertjei, nem tudott bekerülni a professzionális művészek körébe, a vágyott önálló budapesti koncertet nem tudta megvalósítani.

ÉBER SÁNDOR TANÁR ÉS FESTŐMŰVÉSZ

Éber Márton kisebbik fia, Sándor az apjától örökölt zenei tehetség¹³² mellett képzőművészeti talentumot is kapott. A pécsi püspöki tanítóképző elvégzését követően a Magyar Királyi Mintarajztanoda és Rajztanárképezdében folytatta tanulmányait, Székely Bertalan tanítványa volt. 1901-ben szerzett rajztanári diplomát. S bár ő sem Szekszárdon született,¹³³ de kiskorukor óta itt élt szüleivel, ezért őt is a város „szülöttként” tartották számon. Tanulóéveit, majd tanári pályájának alakulását, bajai letelepedését és művészi sikereit is nyomon követte a helyi sajtó.

Éber Sándor (14. kép) 1902-től a bajai Tanítóképző Intézetben kezdett oktatni. Lelkesen vetette bele magát a munkába, a rajztanítás megreformálása foglalkoztatta.¹³⁴ 1904-ben tanulmányt írt *A modern rajzoktatás és a tanítóképzés* címmel.¹³⁵ Később módszerével nemzetközi sikert is aratott. Gondolatait nemcsak elméleti formában fejezte ki, hanem a Tanítóképző Intézet rajztermének egyik falára 1905-ben megfestette a *Művé-*

14. kép. Id. Éber Sándor portréja.
Baja, 1903

(TIM Éber Emlékház gyűjteménye)

¹²⁷ Megjutalmazott pécsmegyei papok. DU 1915. április 4. (V. évf. 77. sz.) 7.

¹²⁸ A megyéspüspök körlevele. DU 1916. február 5. (VI. évf. 28. sz.) 4.

¹²⁹ Megüresedett plébániák. DU 1916. április 2. (VI. évf. 91. sz.) 4.

¹³⁰ Elhunyt plébános. TMK 1916. május 14. (XLIV. évf. 20. sz.) 3. Az újság a nekrológban nemcsak születési helyét közölte tévesen, hanem egy legendát is útjára indított, amikor azt írta, hogy Éber Géza gyermekként Augusz báró meghívására Liszt Ferenc előtt zongorázott.

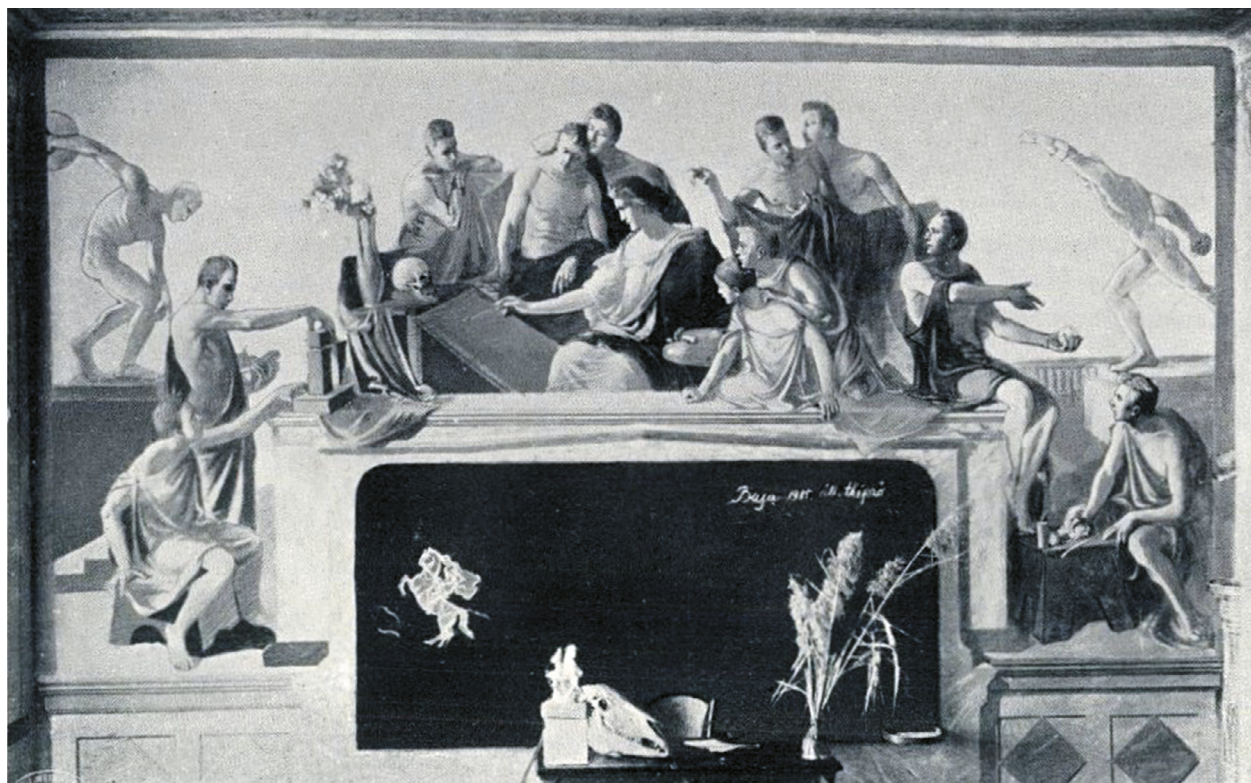
¹³¹ Nemes alapítvány. TMK 1917. november 25. (XLV. évf. 47. sz.) 2.

¹³² Id. Éber Sándor édesapjától hasonló zenei képzést kapott, mint bátyja, így életének fontos része volt a zene is. Ld. BÁNÁTI 1996, 73.

¹³³ Id. Éber Sándor (Ráckeresztúr, 1878. június 6.–Baja, 1947. december 14.)

¹³⁴ KOVÁCS 1999, 5.

¹³⁵ ÉBER 1905, 4–14.

15. kép. Id. Éber Sándor: A művészi nevelés. Freskó (MI IX/3 [1906] 134.)

*szí nevelés allegóriáját.*¹³⁶ A freskó országos nyilvánosságot kapott, amikor reprodukciója 1906-ban megjelent a Magyar Iparművészet című folyóiratban (15. kép).¹³⁷ Ugyanebben az évben a Nemzeti Szalon bajai kiállításán Éber bemutatta újabb, *Ambíció* című falfestményének hat méteres temperavázlatát,¹³⁸ erről a Közérdek című szekszárdi újság is tudósított. A lap a következő számában kész tényként közölte, hogy a vázlat, melyet szűk körben a szekszárdi múzeumban is bemutattak, az igazgató, Wosinsky tetszését is elnyerte, és hogy Éber ígéretet tett, hogy a mű kisebb, két méteres változatát megfesti a múzeum számára.¹³⁹ Ez a mű végül nem készült el.

1911-ben dr. Platz Bonifác¹⁴⁰ *Egy magyar freskófestő* címmel méltatást közölt Éber munkásságáról a Budapesti Hírlapban.¹⁴¹ Részletesen bemutatja két nagy bajai alkotását, a *Művészi nevelést* és a ciszterciak rendházába önkéntes felajánlásként festett *Krisztus és az Emmauszba menő tanítványok* (1911) című freskót. Kiemelte a festő művészi tehetségét, és hangsúlyozta, hogy Ébernek a keresztény vallásos művészethez szükséges, mélyen vallásos lelke van. A cikket még októberben a Tolnamegyei Közlöny teljes terjedelmében közölte, hogy Szekszárdon is olvashassák.¹⁴²

1925 december végén Baján száznyolcvan alkotását mutatta be első gyűjteményes kiállításán,¹⁴³ amit a főispán és Nagy Sándor gödöllői festőművész nyitott meg. 1926-ban, negyvennyolc évesen először állított ki a Nemzeti Szalon 48. csoportos kiállításán,¹⁴⁴ ahol az egyik legnagyobb kollekcióval mutatkozott be. Huszonöt éves festői pályája termését mutatta be kilencven alkotásban. A bu-

¹³⁶ SCHERER 1905, 111.

¹³⁷ Művészi falfestmény rajzteremben. MI IX/3 (1906) 134, 138.

¹³⁸ A Nemzeti Szalon Baján. KÖ 1906. december 22. (II. évf. 52. sz.) 8. Éber ezt a freskót is a bajai tanítóképző rajztermében szeretne megfesteni.

¹³⁹ Új kép a múzeumunk számára. KÖ 1906. december 29. (II. évf. 53. sz.) 5.

¹⁴⁰ Dr. Platz Bonifác (1848–1919): ciszterci szerzetes, biológus, tanfelügyelő. 1879–1885 között a bajai cisztercita rendház tagja.

¹⁴¹ PLATZ 1911a, 15–16.

¹⁴² PLATZ 1911b, 1–2.

¹⁴³ Éber Sándor festő bajai kiállítása. Ujság (I. évf. 141. sz.) 6.

¹⁴⁴ A XLVIII. csoportkiállítás katalógusa. Nemzeti Szalon 1926. március. Éber Sándor művei sorszámmal jelezve 31-től a 121-ig.

16. kép. Id. Éber Sándor:
A tolnai katolikus templom
freskójának makettje
(TIM Éber Emlékház
gyűjteménye, ltsz.:1.452.84;
fotó: Éber Anna)

17. kép. Id. Éber Sándor:
Mária mennybemenetele. Terv a tolnai
katolikus templom freskójához
(TIM Éber Emlékház gyűjteménye,
ltsz.:1.327.84.; fotó: Éber Anna)

18. kép. Id. Éber Sándor:
A tolnai katolikus templom
freskója. Fotó (TIM Éber
Emlékház gyűjteménye)

dapesti napilapok mindegyike foglalkozott munkásságával és rácsodálkozott a vidéken ismert freskófestő alkotásaira. Több lapban reprodukciókat közöltek portréiról. A szekszárdi sajtó részletesen szemlélte a budapesti lapok értékeléseit, összefoglalta a legkülönbözőbb irányú lapokban megjelent elismerő kritikákat.¹⁴⁵ A következő évben a Tolnamegyei Ujság címlapján számol be Éber újabb sikeréről, a nagykanizsai ferences templom mennyezeti freskóinak megfestéséről. Utalást tett arra is, hogy a szekszárdi belvárosi templom restaurálására¹⁴⁶ Ébert kellene felkérni, „mert nem tudnánk elképzelni templomunk freskóinak megfestését nélküle, aki az egyházi festészetben egyik legkiválóbb művésze kis országunknak” – vélekedett a cikk szerzője.¹⁴⁷ A következő évben a templom kifestésére meghívásos pályázatot hirdettek, Éber Sándort is felkérték, vegyen részt a pályázaton,¹⁴⁸ de végül a megbízást más nyerte el.¹⁴⁹

A sajtó a következő években is nyomon követi pályáját: hírt ad kiállításairól, fontos megbízatásairól és eredményeiről. Például amikor 1932-ben Zichy Gyula kalocsai érsek felkérésére Rómába utazott és megfestette XI. Pius pápa portréját.¹⁵⁰

Éber Sándor legnagyobb freskóját, ami egyben az ország legnagyobb, 104 négyzetméteres freskója volt,¹⁵¹ a tolnai templomban festhette meg 1939-ben. A szentély egész falát betöltötte Mária mennybemenetelének jelenete, fent angyalokkal, lent az apostolokkal koszorúzva: „(...) a sugaras, víziós mennynek ragyogását, derűjét és báját varázsolta az oltár fölé a művész. Mintha kinyílt volna a templom egyik fala az ég felé és mi önfeledt áhítattal kívánczunk földünket ezzel az éggel összekötő apostolok vágyódó alakjaival a felhőkben és sugarakban emelkedő Madonna felé.” – írta a sajtó.¹⁵² Az Éber Emlékház ma is őrzi a szentély makettjét, amire a freskó vázlatát festette a művész (16–18. kép).

Éber Sándor sok év után, 1947-ben, immár művésszé lett gyermekeivel, Annával és ifjabb Sándorral, rendezett nyolcvan alkotásból álló közös gyűjteményes kiállítást. A válogatást Baján, Szekszárdon és Pécsen¹⁵³ mutatták be. A művész család közös tárlatát közel ötven év múlva, 1995-ben láthatta újra Szekszárd közönsége a Művészetek Háza kiállításán.

¹⁴⁵ Egy festőművész földink sikerei. TMU 1926. május 15. (VIII. évf. 19. sz.) 4.

¹⁴⁶ Az 1925. október 25-én leégett torony- és tetőszerkezet helyreállítása 1926-ban megtörtént. A templombelső restaurálására csak 1928-ban kerül sor.

¹⁴⁷ Éber Sándor sikere Nagykanizsán. TMU 1927. július 16. (IX. évf. 29. sz.) 1.

¹⁴⁸ A szekszárdi templom kifestése. TMU 1928. február 25. (X. évf. 9. sz.) 5.

¹⁴⁹ A restaurálást Gróh István (1867–1936) iparművész végezte.

¹⁵⁰ Éber Sándor pápa-képe az kalocsai érseki palotában. TMU 1932. május 7. (XIV. évf. 35. sz.) 5.

¹⁵¹ 1995-ben a templom restaurálásakor a freskót lefestették. Ld. -s-: Lemeszelik az Éber-freskót. A tolnai templom-rekonstrukció: októberre kész. Tólnai Népiújság 1995. augusztus 12. (VI. évf. 188. sz.) 4.

¹⁵² Elkészült a tolnai oltár-freskó. TMU 1939. augusztus 12. (XXI. évf. 64. sz.) 2.

¹⁵³ BÁNÁTI 1996, 69.

IRODALOMJEGYZÉK

- AMICUS 1894a AMICUS [Horváth Ignác]: Bemutató dalestély. *TMK* 1894. április 22. (XXII. évf. 17. sz.) 1–2.
- AMICUS 1894b AMICUS [Horváth Ignác]: Főispáni jubileum. *TMK* 1894. december 16. (XXII. évf. 51. sz.) 2–4.
- AMICUS 1895 AMICUS [Horváth Ignác]: Szilveszteri dalestély. *TMK* 1895. január 6. (XXIII. évf. 1. sz.) 1–2.
- AMICUS 1896 AMICUS [Horváth Ignác]: A szegzárdi dalárda. *TMK* 1896. augusztus 23. (XXIV. évf. 34. sz.) 1.
- BÁNÁTI 1996 BÁNÁTI Tibor: *Bajai arcképcsarnok*. Baja 1996. (Bajai dolgozatok 11.)
- CSEKŐ 2002 CSEKŐ Ernő: Virilisták szerepe és jelentősége Szekszárd város életében (1905–1914). In: *Szekszárd a XX. század első évtizedeiben. Tanulmányok és képek*. Szerk. Dobos Gyula. Szekszárd 2002, 79–130.
- ÉBER 1904 ÉBER Géza: *A dicsőséges Madonna: hódolattal a Szeplőtelen Fogantatásnak*. Pécs [1904.]
- ÉBER 1905 ÉBER Sándor: Modern rajzoktatás és a tanítóképzés In: *A Bajai Magyar Királyi Állami Tanítóképző-Intézet XXXII. értesítője az 1904–1905. (XXXV.) iskolaévről*. Közli. Scherer Sándor. Baja 1905, 4–14.
- ELŐHEGYI 1896 ELŐHEGYI G.: Dal- és zene-estély. *TMK* 1896. január 5. (XXIV. évf. 1. sz.) 1–2.
- Értesítő 1890 *A Zirc-Ciszterci Rend Pécsi Róm. Kat. Főgimnáziumának értesítője 1889–90. iskolai évről*. Pécs 1890.
- Értesítvény 1864 *A sz. kir. pécsvárosi teljes alreáltanodába járó tanulók érdemsorozata s ez intézet hetedik értesítvénye az 1863/4. tanévre*. Pécs 1864.
- Értesítvény 1865 *A sz. kir. pécsvárosi teljes alreáltanodába járó tanulók érdemsorozata s ez intézet nyolczadik értesítvénye az 1864/5. tanévre*. Pécs 1865.
- Jelentés 1888 *A Zirc-Ciszterci Rend Pécsi Főgimnáziumának jelentése 1888*. Pécs 1888.
- Jelentés 1889 *A Zirc-Ciszterci Rend Pécsi Főgimnáziumának jelentése 1889*. Pécs 1889.
- KOVÁCS 1999 KOVÁCS Zita: *Az Éber-emlékház. Id. Éber Sándor, ifj. Éber Sándor és Éber Anna művészete*. Baja 1999. (A Bajai Türr István Múzeum kiadványai 28.)
- KRAMMER 1911 KRAMMER Zsófia: A szekszárdi filharmonikusok hangverse nye. *TVM* 1911. július 3. (XXI/VII. évf. 53. sz.) 5.
- LAKATOS 2011 LAKATOS Andor: Liszt Ferenc és Haynald Lajos – egy 19. századi barátság emlékei Kalocsán. *Magyar Egyháztörténeti Vázlatok* 23/1–2 (2011) 91–102.
- LENCSE 1990 LENCSE Ferenc: Ráckeresztúr. *Fejér Megyei Történeti Évkönyv* 21 (1990) 287–340.

MÓCSY 1884	MÓCSY Antal: A kalocsai római kath. férfitanító-képezde történetének rövid vázlata (1856–1884-ig). In: <i>A Kalocsai Kir. Római Kath. Tanító-képezde értesítője</i> (1884). Kalocsa 1884, 5–20.
PALÁST 1897	PALÁST [Borzsák Endre]: A szegzárdi új zsidó templom. <i>TMK</i> 1897. szeptember 26. (XXV. évf. 39. sz.) 5.
PETRÁNYI 1913	PETRÁNYI Ferenc: A Kalocsai R. K. Érseki Tanítóképzőintézetben 1857–1913-ig képesített tanítók névsora. In: <i>A kalocsai Róm. Kat. Érseki Tanítóképzőintézet értesítője az 1912–13. iskolai évről</i> . Kalocsa 1913, 47–63.
PLATZ 1911a	PLATZ Bonifác: Egy magyar freskófestő. <i>Budapesti Hírlap</i> 1911. augusztus 27. (XXXI. évf. 203. sz.) 15–16.
PLATZ 1911b	PLATZ Bonifác: Egy magyar freskóművész. <i>TMK</i> 1911. október 15. (XXXIX. évf. 42. sz.) 1–2.
SCHERER 1905	SCHERER Sándor: <i>A Bajai Magyar Királyi Állami Tanítóképző-Intézet XXXII. értesítője az 1904-1905. (XXXV.) iskolaévről</i> . Baja 1905.
VAY 1909	VAY Sándor: Liszt Ferenc Szegzárdon. <i>Pesti Hírlap</i> 1909. december 12. (XXXI. évf. 294. sz.) 57–60.

RÖVIDÍTÉSEK

DU	Dunántúl, Pécs
KÖ	Közérdek, Szekszárd
MI	Magyar Iparművészet. Az Országos Magyar Iparművészeti Múzeum és Iskola és a Magyar Iparművészeti Társulat közlönye, Budapest
MNL TML	Magyar Nemzeti Levéltár Tolna Vármegyei Levéltára, Szekszárd
PF	Pécsi Figyelő, Pécs
PK	Pécsi Közlöny, Pécs
SZV	Szekszárd Vidéke, Szekszárd
TIM	Türr István Múzeum, Baja
TMK	Tolnamegyei Közlöny, Szekszárd
TMU	Tolnamegyei Ujság, Szekszárd
TVM	Tolnavármegye, Szekszárd

Teacher Márton Éber and his Family in Szekszárd

The name of the Éber dynasty of painters sounds familiar in Baja: Sándor Éber the Elder was a teacher and fresco painter, and two of his children, Sándor the Younger and Anna, also became painters. Their works and belongings are preserved in the Éber Memorial House in Baja. However, the Éber family also had multiple connections to Szekszárd and Tolna County. The parents of Sándor Éber the Elder – his father Márton and his mother Anna Csapó Pápai – were born in Mözs. Márton started teaching in Fejér County, where he resided with his family for more than a decade. Around 1880, they relocated Szekszárd and lived there until the mid-1910s. Márton Éber was not only known as a teacher but also played a significant role in the musical life of the town as the conductor of the “Szekszárd Choir”. Two of his sons, Géza and Sándor, also appeared in concerts and other festive events and also performed occasionally as adults. The citizens of Szekszárd followed the careers of the two boys, and although they were not born there, they were often referred to as natives of the town as they spent most of their childhood there. Márton Éber had considerable immovable property in the settlement. Around 1910, he had a new house built (3 Fürdőház St.), which with its façade showing a statue in a niche is still a characteristic building in the town.

The study reconstructs the life of the Éber family in Szekszárd based on contemporaneous sources and artefacts, documents, and photographs found in the collection of the Éber Memorial House. It offers insight into the career and activities of Márton Éber at the head of the “Szekszárd Choir”. It attempts to reconstruct cleric and pianist Géza Éber’s career, which has sunk into oblivion by today. Since Sándor Éber the Elder’s activity is known in detail, the author only summarises the key moments of his relationship with Szekszárd and Tolna County.